

Qoraqalpog'iston respublikasining suv bilan taminlanganligi.

Orazimbetova Aysanem Tolibayevna

Qoraqalpog'iston meditsina instituti, Epidemiologiya kafedrasida assistenti

Annotatsiya: Mazkur maqolada Qoraqalpog'iston Respublikasining suv bilan ta'minlanish holati, muammolari va ularni bartaraf etish yo'llari tahlil qilinadi. Suv resurslarining mavjudligi, ularning taqsimlanishi va asosiy suv manbalari o'rganilgan. Shuningdek, suv ta'minoti bilan bog'liq muammolarni hal etish bo'yicha tavsiyalar berilgan.

Kalit so'zlar: Qoraqalpog'iston Respublikasi, suv resurslari, suv ta'minoti, ekologik muammolar, Orol dengizi.

Qoraqalpog'iston Respublikasi O'zbekiston Respublikasining eng qurg'oqchil hududlaridan biri bo'lib, uning suv bilan ta'minlanishi muhim ekologik va ijtimoiy-iqtisodiy masalalardan biri hisoblanadi. Hududda suv resurslari asosan Amudaryo daryosi hisobidan shakllanadi. Orol dengizining qurishi, iqlim o'zgarishi va aholi sonining ortishi suv ta'minoti muammolarini yanada keskinlashtirgan. Ushbu maqolada Qoraqalpog'iston Respublikasining suv bilan ta'minlanganligi, mavjud muammolar va ularni hal etish strategiyalari ko'rib chiqiladi.

Qoraqalpog'iston Respublikasida suvning asosiy manbalari quyidagilar hisoblanadi:

Amudaryo daryosi

Amudaryo daryosi mintaqaning asosiy suv ta'minotchisi bo'lib, uning suvlari:

- Ichimlik suvi sifatida;
- Qishloq xo'jaligi uchun sug'orish suvi;
- Sanoat va texnik ehtiyojlar uchun ishlatiladi.

Ushbu daryo asosan Pomir va Hisor tog' tizmalari muzliklaridan oziqlanadi. So'nggi yillarda Amudaryo suvi hajmining kamayishi, daryo havzasida suvni tartibsiz taqsimlash va iqlim o'zgarishlari Qoraqalpog'istonning suv resurslariga jiddiy ta'sir ko'rsatmoqda.

Yer osti suvlari

Mintaqada yer osti suvlaridan ichimlik suvi sifatida foydalaniladi. Biroq bu suv zaxiralari cheklangan va ayrim hududlarda yuqori darajada sho'rlangan. Asosiy yer osti suv havzalari quyidagi hududlarda joylashgan:

- Beruniy, Xo'jayli va To'rtko'l tumanlarida;
- Nukus shahri atroflarida;
- Chimboy va Qonliqo'l tumanlarida.

Suv omborlari va kanallar

Mintaqadagi suv ta'minotini barqarorlashtirish uchun quyidagi suv omborlari va kanallar mavjud:

- To'yamuyun gidrouzeli – Qoraqalpog'istonning asosiy suv taqsimlovchi inshootlaridan biri bo'lib, Amudaryo suvlarini taqsimlashda katta ahamiyatga ega.
- Katta va Kichik Amu kanallari – Qishloq xo'jaligida sug'orish tizimining asosiy qismini tashkil etadi.
- Kattag'an va Quvondiq kanallari – Ichimlik suvi va qishloq xo'jaligi uchun ishlatiladi.

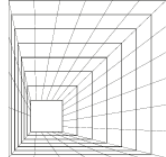
Suv ta'minoti bilan bog'liq muammolar

Qoraqalpog'iston Respublikasining suv ta'minoti bir qator jiddiy muammolar bilan bog'liq:

Aral dengizining qurishi

Aral dengizining qurishi natijasida mintaqaning suv resurslariga katta ta'sir ko'rsatdi. Dengizning tortilishi natijasida:

- Tuproq sho'rlanishi ortdi;
- Atmosferaga zaharli chang va tuzlar tarqalishi kuchaydi;

- Iqlim keskin o'zgarib, qurg'oqchilik kuchaydi;

- Ichimlik suvi sifati yomonlashdi.

Suv tanqisligi

Mintaqa yog'ingarchilik kam bo'lgan hududda joylashganligi sababli tabiiy suv manbalari yetarli emas. Suv tanqisligi:

- Sug'orish tizimlarining eskirishi;

- Suv resurslarining noaniq taqsimlanishi;

- Transchegaraviy suv oqimlarining kamayishi bilan bog'liq.

Suvning ifloslanishi va sho'rlanishi

- Qishloq xo'jaligidagi noto'g'ri sug'orish usullari natijasida yer osti suvlari sho'rlanmoqda.

- Sanoat chiqindilari va oqova suvlar Amudaryo va boshqa suv havzalarini ifloslantirmoqda.

- Qishloq xo'jaligida pestitsid va kimyoviy o'g'itlarning ko'p ishlatilishi suv sifati yomonlashishiga sabab bo'lmoqda.

Iqlim o'zgarishlari

- Global isish natijasida Amudaryo suvi hajmi kamaymoqda.

- Haroratning ko'tarilishi bug'lanish jarayonini tezlashtirib, suv tanqisligini kuchaytirmoqda.

So'ngi yilda Qoraqalpog'iston Respublikasida markazlashgan ichimlik suvi bilan ta'minlanish darajasi 61,5 foizdan 70,5 foizga, kanalizatsiya qamrovi 5,4 foizdan 5,6 foizga yetkazildi.

Shuningdek, kelgusi besh yilda respublikada markazlashgan ichimlik suvi bilan ta'minlanish darajasi 70,5 foizdan 89,7 foizga, kanalizatsiya qamrovi esa 5,6 foizdan 24,6 foizga yetkazilishi rejalashtirilgan. Buning uchun barcha manbalar hisobidan 5,9 trillion so'm evaziga, 3,192 kilometr ichimlik suvi va 438,6 kilometr kanalizatsiya tarmog'i, shuningdek, 179 ta suv inshooti qurish va rekonstruksiya etilishi belgilangan.

Bundan tashqari ish haqi, elektr-energiya, soliq to'lovlari, xorijiy kreditlar to'lovi amalga oshirilgan bo'lib, joriy va kapital ta'mirlash, tizimni modernizatsiya qilish ishlarida ham sarf-xarajalar talab etiladi.

Yuqoridagilardan kelib chiqib, "Ichimlik suvi ta'minoti va oqova suvlarni chiqarib yuborish to'g'risida"gi O'zbekiston Respublikasi Qonuni, O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020-yil 25-sentabrdagi "Ichimlik suvi ta'minoti va oqova suv tizimini yanada takomillashtirish hamda sohadagi investitsiya loyihalari samaradorligini oshirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi PF-6074-sonli Farmoni hamda O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 15.09.2023 yildagi "Yoqilg'i-energetika sohasida bozor mexanizmlarini joriy etishning qo'shimcha chora-tadbirlari to'g'risida"gi 475-sonli qaroriga asosan Qoraqalpog'iston Respublikasi Jo'qorg'i Kengesi tomonidan 2023-yil 26-dekabrda Qoraqalpog'iston Respublikasida ichimlik suvi ta'minoti va oqova suv xizmatlari uchun yangi tariflar (narxlar) tasdiqlandi.

Unga ko'ra 2024-yilning 15-yanvaridan Qoraqalpog'iston Respublikasida ichimlik suvi ta'minoti va oqova suv xizmatlar bo'yicha quyidagi belgilangan yangi tariflar amalda qo'llaniladi:

Ichimlik suvi:

a) aholi uchun – 1 m³ - 2900 so'm;

b) byudjet tashkilotlari uchun - 1 m³ – 5 700 so'm; (QQSsiz)

v) ulgurji iste'molchilar uchun - 1 m³ – 5 700 so'm; (QQSsiz)

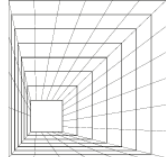
Oqova suv xizmati uchun:

a) aholi uchun – 1 m³ - 1400 –so'm;

b) byudjet tashkilotlari uchun - 1 m³ – 2 800 so'm; (QQSsiz)

v) ulgurji iste'molchilar uchun - 1 m³ – 2 800 so'm (QQSsiz)

uzsuv

Xulosa

Qoraqalpog‘iston Respublikasining suv bilan ta‘minlanishi dolzarb muammo bo‘lib, uning yechimi kompleks yondashuvni talab etadi. Suv resurslaridan oqilona foydalanish, suv infratuzilmasini modernizatsiya qilish va innovatsion texnologiyalarni qo‘llash bu muammoni hal qilishga yordam beradi. Shuningdek, aholi o‘rtasida suvni tejash bo‘yicha targ‘ibot ishlarini kuchaytirish ham muhim omillardan biridir.

Adabiyotlar.

1. Aytbaeva Z. Markaziy Osiyo mintaqasining suv resurslari. – Nukus, 2015. – 65 b.
2. Bekchanov Z. XX asrning 60-80-yillarida O‘zbekistonda suv resurslaridan foydalanish muammolari. – Urganch, 2013. – 92 b.
3. Hamdamov I., Bobomuradov Z., Hamdamova E. Ekologiya. – T.: Fan va texnologiya, 2009. – 176 b.
4. Allanov Q. Markaziy Osiyo davlatlari geografiyasi. – T., 2015. – 79 b. [
5. Hasanov I. A., G‘ulomov P. N. Markaziy Osiyo tabiiy geografiyasi. – T., 2002. – 175 b.
6. Jumanov S. XX asrning 20-30 yillarida O‘zbekistonda amalga oshirilgan yer-suv islohatlari va uning oqibatlari. – Samarqand, 2012. – 83 b.
7. Каримходжаев, Н., & Турахужаева, Н. Н. (2020). Проблемы безопасности трудоемкости работников в предприятиях и некоторые пути их решения. *Universum: технические науки*, (4-1 (73)), 9-14.